

Используемая литература:

1. *Бабанский Ю. К.* Оптимизация процесса обучения: (Аспект предупреждения неуспеваемости школьников): пособие / Ю. К. Бабанский. – Ростов н/Д: Ростовский н/Д государственный педагогический институт, 1972. – 347 с.
2. *Гельмонт А. М.* Мотивация учебной деятельности студентов и академическая успеваемость в вузе / А. М. Гельмонт // Вопросы методики преподавания в вузе. – 2003. – Вып. 5. – С. 8-20.
3. *Забрамная С.* Неуспеваемость как она есть / С. Забрамная, Ю. Костенкова // Школьный психолог. – 2004. – № 45. – С. 27-30.
4. *Локалова Н. П.* Школьная неуспеваемость: причины, психокоррекция, психопрофилактика: [трудности в обучении, психодиагностика, преодоление]: учебное пособие-хрестоматия для студентов психолого-педагогических специальностей / Н. П. Локалова. – Москва: Питер, 2009. – 365 с.
5. *Музыка О. Л.* Організаційно-педагогічні та психологічні засади ціннісної підтримки студентів з низьким рівнем академічної успішності / О. Л. Музыка, К. П. Гавриловська, І. М. Тичина, Т. М. Майстренко, А. Л. Весельська, Ю. О. Оснадчук // Вісник Житомирського державного університету. – 2013. – Вип. 67 (Педагогічні науки). – С. 58-64.
6. *Револь О.* Ничего страшного: неуспеваемость излечима! / Оливье Револь; пер. с фр. Е. Брагинской. – М.: Ломоносов, 2009. – 344 с.
7. *Регуш Л. А.* Учить учиться! О проблеме школьной неуспеваемости / Л. А. Регуш // Психологическая газета. – 1999. – № 9. – С. 8.

Рошчупкина О. А. Особенности работы с иностранными студентами с низкой успешностью на мовній кафедрі немовного ВНЗ.

Підвищення рівня академічної успішності іноземних студентів є одним з пріоритетних завдань початкового етапу навчання у ВНЗ. У статті описуються особливості роботи із студентами-іноземцями з низькою успішністю на мовній кафедрі підготовчого факультету. Виявлено причини низької успішності іноземних студентів, запропоновано шляхи розв'язання цієї проблеми.

Ключові слова: іноземні студенти, низька академічна успішність, мовна кафедра, підготовчий факультет.

Roshchupkina O. A. Features of work with foreign students with low academic performance on linguistic chair of the non-linguistic University.

Increase of the level of academic performance of foreign students is one of the priority problems of the first stage of teaching in higher education institution. The article describes the features of work with students-foreigners with low performance on the language chair of the preparatory faculty. The causes of low academic performance of foreign students are identified, solutions of this problem are proposed.

Keywords: foreign students, low academic performance, language chair, preparatory faculty.

УДК 37.013.2

Семеряк І. З.

**Львівський національний університет імені Івана Франка
(м. Львів, Україна)**

**ОСОБЛИВОСТІ ЗМІСТУ НАВЧАННЯ, СПРЯМОВАНОГО
НА ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЙ ІНШОМОВНОГО ПРОФЕСІЙНО-
ОРІЄНТОВАНОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ ПРОГРАМІСТІВ**

Статтю присвячено актуальній проблемі формування змісту навчання майбутніх програмістів іноземної мови професійного спілкування з урахуванням необхідності розвитку у них стратегій іноземномовного професійно-орієнтованого спілкування. Здійснено аналіз стратегій

мовленнєвого спілкування, представлено їх класифікації. Обґрунтовано зв'язок між комунікативними потребами мовців, їх комунікативними інтенціями і вибором ними відповідних комунікативних стратегій. Визначено лексико-стилістичні особливості професійного дискурсу програмістів. Встановлено, що зміст навчання, спрямованого на формування у майбутніх програмістів стратегій іншомовного професійно-орієнтованого спілкування, має будуватись на засадах комунікативного підходу.

Ключові слова: зміст навчання, іншомовне професійно-орієнтоване спілкування, професійний дискурс, комунікативна стратегія, комунікативний підхід.

Проблема конструювання змісту навчання знаходиться в центрі уваги теорії та методики навчання на сучасному етапі розвитку вітчизняної освіти. Розширення міжнародних зв'язків України, співпраця у сферах освіти, економіки, науки зумовлюють необхідність належного рівня володіння кваліфікованими фахівцями іноземною мовою професійного спілкування. Повноцінне професійне функціонування у сфері програмування, виконання професійних ролей зобов'язує майбутніх програмістів володіти стратегіями іншомовного професійно-орієнтованого спілкування.

Обґрунтуванню принципів формування змісту навчання присвячено праці В. Краєвського, С. Архангельської, Ю. Бабанського, І. Зязюна, Н. Ничкало, С. Гончаренка та ін. Проблеми теорії конструювання змісту навчання іноземних мов розробляли Г. Рогова, С. Ніколаєва, Р. Мартинова, І. Задорожна, О. Бігич, Н. Бориско, В. Плахотник та ін. Аналіз компонентів змісту навчання іноземної мови професійного спілкування здійснили Л. Зеня, Н. Микитенко, М. Кокор, Н. Рубель, О. Тинкалюк та ін. Комунікативні стратегії в професійному дискурсі досліджували О. Винник, Л. Морська та ін. Проте, аналіз джерел з проблеми дослідження довів, що на сьогоднішній день в Україні не існує комплексного дослідження, яке б висвітлювало проблему формування змісту навчання, спрямованого на розвиток стратегій іншомовного професійного спілкування майбутніх програмістів.

Актуальність проблеми дослідження підсилює існуюча суперечність між необхідністю підготовки нової генерації компетентних фахівців-програмістів, здатних до високоефективної іншомовної комунікативної взаємодії у професійному середовищі, а з іншого боку – домінуванням статичного предметно-знаннєвого змістового наповнення методик навчання іноземних мов у вищій школі.

Мета статті – на основі аналізу стратегій іншомовного професійно-орієнтованого спілкування програмістів виявити особливості змісту навчання іноземної мови професійного спілкування згаданих фахівців.

Із залученням різних психічних процесів усвідомлено чи неусвідомлено комунікативні потреби мовців втілюються в комунікативні інтенції, що лежать в основі комунікативних стратегій чи стратегій мовленнєвого спілкування. Ф. Бацевич визначає комунікативну інтенцію як осмислений чи інтуїтивний намір адресанта, який визначає внутрішню програму мовлення і спосіб її втілення [1, с. 116]. В аспекті інтенціональності намір реалізується у смислі і передається певним дискурсом. Тип інтенціональності впливає на вибір типу міжособистісного спілкування – аргументація, переконування, з'ясування, обговорення та ін. Ф. Бацевич наголошує, що комунікативна інтенція може реалізовуватись лише за певних умов. Одними з ключових умов для реалізації комунікативної інтенції є рівень володіння мовою та мовленнєвий досвід [1, с. 116-117]. В свою чергу, стратегію мовленнєвого спілкування науковець трактує як оптимальну реалізацію інтенції мовця щодо досягнення конкретної мети спілкування, а саме – контроль і вибір дієвих ходів спілкування і їх гнучкої видозміни в конкретній комунікативній ситуації [1, с. 118]. С. Фаєрх і Дж. Каспер визначають стратегію міжособистісного спілкування як усвідомлений план вирішення проблеми, досягнення певної комунікативної мети [7, с. 23]. Складовими стратегії мовленнєвого спілкування є мовленнєвий намір; компоненти семантики речення і екстралінгвальної конситуації, що

відповідають модифікаційним комунікативним значенням; визначений обсяг інформації, що припадає на тему, рему; визначення порядку комунікативних складових; тип мовлення; встановлення відповідності комунікативної структури висловлювання й певного комунікативного режиму (тип, стиль, жанр мовлення та ін.) [1, с. 118]. На основі здійсненого аналізу Ф. Бацевич виділяє комунікативну мету, комунікативну інтенцію та комунікативну компетенцію як складові стратегій спілкування [1, с. 120].

На сьогоднішній день не існує єдиної типології стратегій спілкування. Більшість дослідників визначає два узагальнені типи стратегій спілкування: власне комунікативна стратегія і змістова стратегія [1, с. 118]. У контексті нашого дослідження власне комунікативну стратегію трактуємо як правила і послідовність комунікативних дій, яких дотримується адресант, змістову стратегію як покрокову змістову реалізацію комунікативної інтенції з урахуванням наявного “мовного матеріалу”, тобто мовних знань, умінь та навичок відповідно до певного рівня володіння мовою в межах кожного кроку комунікативного акту. Науковці визначають, також, кооперативні та некооперативні стратегії мовленнєвого спілкування. Кооперативні стратегії втілюються в інформативних та інтерпретативних діалогах і полілогах, в основі яких лежать позитивні комунікативні інтенції – тобто, повідомлення, обмін думками, поради, розповіді. В свою чергу, в основі некооперативних стратегій закладені негативні комунікативні інтенції, і втілюються вони в суперечках, погрозах, претензіях, намаганні уникнути прямої відповіді. За Т. ван Дейком, в залежності від дискурсів стратегії спілкування класифікують на: когнітивні, мовленнєві, контекстуальні, розуміння, семантичні, синтаксичні, схематичні, текстові та ін. [9, с. 53-64]. Науковець акцентує, що саме мовленнєві стратегії визначають загальний стиль взаємодії комунікантів.

О. Іссерс вважає, що стратегії як різновид людської діяльності мають глибинний зв'язок із мотивами, які керують мовленнєвою поведінкою особистості. До найбільш суттєвих мотивів людської поведінки вона зараховує первинні: бажання бути ефективним, тобто реалізувати інтенцію, необхідність пристосування до ситуації; і вторинні: потреба самовираження, бажання зберегти та примножити значущі цінності, бажання уникнути негативних емоцій тощо. Відповідно, дослідниця класифікує комунікативні стратегії відповідно до ієрархії мотивів та цілей, найбільш значущих для мовця. Основна стратегія – семантична, або когнітивна. Допоміжна стратегія – прагматична, що обслуговує цілі самопрезентації та самовираження й існує у різновидах побудови іміджу, створення емоційного настрою тощо. Діалогові стратегії зумовлені бажанням адресанта керувати комунікативною ситуацією [3].

Оскільки стратегії спілкування залежать від багатьох прагматичних чинників, зокрема – віку, статі комунікантів, соціальних ролей, професійних ролей і функцій, національної приналежності, культурних цінностей, конситуативних умов та ін., однією з їх ключових характеристик є гнучкість [1, с. 120]. Дискурс мовців як складне комунікативне явище, синтез мовних, позамовних і когнітивних чинників, відображає згадані прагматичні чинники і безпосередньо впливає на формування і вибір комунікантами певних комунікативних стратегій.

Формування змісту навчання іноземної мови професійного спілкування у вищій школі має відбуватися на основі аналізу професійного дискурсу й виокремлення його ключових характеристик. Зародження і розвиток дискурсу програмування зумовлені такими передумовами як винайдення електронно-обчислювальних машин, входження людства в нову інформаційну еру, комп'ютеризація усіх сфер людської діяльності [2, с. 6], розроблення і експлуатація різноманітного програмного забезпечення. Специфіка комунікації у сфері програмування полягає у вживанні фахових термінів, комбінації лексичних одиниць та синтаксичних структур, які належать до різних стилів і реєстрів [2, с. 6], утворених відповідно до комунікативної інтенції та комунікативної мети. О. Винник стверджує, що дискурс програмування є гібридним, оскільки він поєднує в собі

стилістично різноманітні елементи, лексичні, граматичні, синтаксичні, риторичні ознаки різних типів дискурсу і реалізуються на їх перетині. Програмісти складають особливу професійну групу, яка характеризується високими інтелектуальними здібностями, наполегливістю, прагненням створити власний світ в межах комп'ютерного середовища, нехтуванням перепон і заборон, існуючих у реальному світі [2, с. 6]. Оскільки професійну групу програмістів складають, здебільшого, чоловіки, в гендерному аспекті дискурс програмування – т. зв. “чоловіча” мова, створена як корпоративний діалект. Так, на сьогоднішній день користувачами дискурсу програмування є програмісти, оператори, аналітики, менеджери – працівники компаній інформаційних технологій, розробники програмного забезпечення, викладачі і студенти факультетів комп'ютерних наук, інформатики, прикладної математики вищих навчальних закладів, наукові працівники сфери програмування, укладачі словників комп'ютерної термінології, носії віртуальної кіберкультури. Відповідно, когнітивно-психологічні риси комунікантів, які становлять нерозривну єдність індивідуальних, соціальних, професійних, національно-культурних та загальнолюдських особливостей поведінки, мають вагомий вплив на відбір мовних засобів у дискурсі програмування. В свою чергу, комунікативна інтенція автора тексту дискурсу програмування полягає в узагальненні знань і досвіду в галузі програмування, формуванні й поширенні професійних знань, формуванні у адресата складових професійної компетентності, впливі на діяльність адресата, спрямовану на розв'язання професійних задач, виконання професійних функцій та ролей. Прагматична комунікативна мета адресата полягає у розвитку професійних знань, удосконаленні вмінь та навичок задля ефективного функціонування у сфері фахової діяльності [2, с. 7].

Як наголошує Л. І. Морська, “залежно від цілей комунікативної взаємодії зі всього різноманіття стратегій, як правило, вибираються лише окремі їх типи, варіанти, завдяки яким найуспішніше реалізуються різні цілі соціальної взаємодії і впливу у кожному конкретному випадку” [4]. Механізмами реалізації комунікативної стратегії є комунікативні тактики – сукупності практичних кроків у реальному процесі мовленнєвої взаємодії [6, с. 172-175]. Існує прогнозований зв'язок між кожною комунікативною функцією і певними лінгвістичними вираженнями [8, с. 18].

Зміст навчання іноземних мов майбутніх програмістів, спрямованого на формування у цих фахівців іншомовних професійно-орієнтованих комунікативних стратегій повинен формуватися з урахуванням даних проаналізованих вище лінгвістичних досліджень.

Науковці трактують стратегічну компетенцію фахівця як один з інваріантних компонентів комунікативної компетентності – здатність успішно досягати комунікативної мети засобами мовленнєвих стратегій [8, с. 19]. Оскільки комунікативні інтенції слугують специфічними мотивами для вивчення іноземної мови, ваговою умовою формування змісту навчання майбутніх прикладників іноземної мови у процесі їх професійної підготовки є надання курсу навчальної дисципліни комунікативного характеру [5]. Тракування мови з позиції її комунікативних функцій у змісті навчання іноземної мови професійного спілкування стає сьогодні загальноприйнятим підходом.

Базовими принципами комунікативного підходу до формування у майбутніх прикладників комунікативних стратегій у процесі їх іншомовної професійної підготовки вважаємо наступні:

- студенти навчаються на основі ситуативних комунікативних завдань;
- аутентична комунікація ситуативного характеру повинна бути метою аудиторних завдань;
- вільне володіння іноземною мовою фаху є основною ціллю навчання;
- комунікація передбачає інтегрований розвиток рецептивних та продуктивних мовленнєвих навичок;
- навчання – процес, наближений до живої комунікації, що дозволяє студентам допускати помилки у процесі формування комунікативного досвіду.

Щодо засобів навчання, аналіз практики викладання англійської мови у вищому навчальному закладі довів, що навчально-методичні комплекси, які використовуються в процесі навчання, недостатньою мірою враховують роль і значення інтенційно-мотиваційної сфери студентів, мотиваційну готовність студентів до засвоєння знань, до оволодіння способами такого засвоєння з конкретними методичними прийомами [5].

Здійснений аналіз проблеми дослідження дозволяє зробити наступні висновки:

1. Зміст навчання майбутніх фахівців іноземної мови, спрямований на формування у них комунікативних стратегій, має відображати лексико-стилістичні особливості професійного дискурсу мовців, оскільки саме ці особливості зумовлюють принципи відбору домінуючих комунікативних стратегій фахівців певної сфери.

2. Зміст навчання, втілений у таких інтерактивних методах навчання, як діалоги, полілоги, бесіди, дискусії, дидактичні ігри (рольові, симуляції та ін.) повинен базуватися на визначених ключових характеристиках дискурсу програмування й стратегій спілкування у сфері програмування, а саме – гібридність, гнучкість, корпоративний характер, й відображати специфіку комунікації у сфері програмування, що полягає у вживанні фахових термінів, комбінації різних стилів і реєстрів щодо вибору лексичних одиниць та синтаксичних структур.

3. Розвиток кооперативних комунікативних стратегій як найбільш вагомих у професійному дискурсі майбутніх програмістів буде ефективним, якщо проектувати згаданий процес з урахуванням засад комунікативного підходу на основі великої кількості комунікативних завдань.

Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів згаданої проблеми. Урахування психологічних особливостей навчання іноземної мови майбутніх програмістів – мислення, уваги, пам'яті у процесі формування у них домінуючих комунікативних стратегій буде предметом наших подальших розвідок.

Використана література:

1. *Бацевич Ф. С.* Основи комунікативної лінгвістики: Підручник / Ф. С. Бацевич. – К. : Видавничий центр "Академія", 2004. – 344 с.
2. *Винник О. Ю.* Комунікативні стратегії і тактики впливу на адресата в сучасному англомовному дискурсі програмування : арэф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 – германські мови / О. Ю. Винник. – Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2012. – 20 с.
3. *Иссерс О. С.* Коммуникативные стратегии и тактики русской речи / О. С. Иссерс. – М. : Едиториал УРСС, 2003. – 284 с.
4. *Морська Л. І.* Сутність і визначення комунікативних стратегій у професійному дискурсі / Л. І. Морська // Наукові записки ТНПУ імені В. Гнатюка. Серія: Педагогіка. – 2012. – № 3. – С. 67-74.
5. *Рудницька Т. Г.* Інноваційні методи навчання іноземних мов у вищій школі в контексті гуманістичної спрямованості навчального процесу / Т. Г. Рудницька // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2008. – № 4. – С. 110-113.
6. *Семенюк О. А.* Основи теорії мовної комунікації / О. А. Семенюк : підручник. – К. : ІнЮре, 2009. – 276 с.
7. *Faerch C.* Strategies in interlanguage communication / C. Faerch, G. Kasper. – New York : Longman, 1983. – 253 p.
8. *Tarone E.* Focus on the Language Learner / E. Tarone, G. Yule. – Oxford University Press, 1995. – 206 p.
9. *Van Dijk T.* Ideology: A Multidisciplinary Approach / T. Van Dijk. – London : SAGE, 2000. – 370 p.

Семеряк І. З. *Особенности содержания обучения нацеленного на формирование стратегий иноязычного профессионально-ориентированного общения будущих программистов.*

Статья посвящена актуальной проблеме формирования содержания обучения будущих программистов иностранного языка профессионального общения с учетом необходимости развития у них стратегий иноязычного профессионально-ориентированного общения. Осуществлен анализ стратегий речевого общения, представлены их классификации. Обоснована

связь между коммуникативными потребностями говорящих, их коммуникативными интенциями и выбором ими соответствующих коммуникативных стратегий. Определены лексико-стилистические особенности профессионального дискурса программистов. Установлено, что содержание обучения, направленного на формирование у будущих программистов стратегий иноязычного профессионально-ориентированного общения, должно конструироваться на основе принципов коммуникативного подхода.

Ключевые слова: содержание обучения, иноязычное профессионально-ориентированное общение, профессиональный дискурс, коммуникативная стратегия, коммуникативный подход.

Semeriak I. Z. Content of studying aimed at developing prospective programmers' strategies of professionally-oriented communication in a foreign language.

The article is devoted to the issue of the content of teaching ESP to prospective programmers based on the need to develop strategies of professionally-oriented communication in a foreign language. The analysis of verbal communication strategies and their classifications have been presented. The relationship between speakers' communication needs, their communicative intentions and their choice of appropriate communication strategies has been proven. Lexical and stylistic features of programmers' professional discourse have been defined. According to the research, the content of studying aimed at developing prospective programmers' strategies of professionally-oriented communication in a foreign language should be based on the principles of the communicative approach.

Keywords: content of education, professionally-oriented communication in foreign language, professional discourse, communication strategy, communicative approach.

УДК 378.011.33:004.457 – 051

Стативка В. И.
Сумской государственный педагогический университет
имени А. С. Макаренко
(г. Сумы, Украина)

**СООТНОШЕНИЕ ПОНЯТИЙ “МОДЕЛЬ ОБРАЗОВАНИЯ”,
“ПОДХОД К ОБУЧЕНИЮ”, “ПРИНЦИПЫ ОБУЧЕНИЯ”**

В статье осуществляется сравнительный анализ содержания понятий “модель образования”, “подход к обучению”, “принципы обучения”. На основе анализа автор приходит к выводу: в Украине избрана личностно-ориентированная модель образования, в рамках которой применительно к обучению языкам доминирует коммуникативно-деятельностный подход, а социокультурный, компетентностный и другие являются принципами его реализации.

Ключевые слова: модель образования, подход к обучению, принципы обучения.

В практике научно-исследовательской деятельности ученых довольно часто прибегает к описанию методологических и методических основ исследования. К методологическим основам педагогического исследования относят концептуально важные положения из области гуманитарного знания – философского, педагогического, психолого-педагогического; к методическим основам относят принципы, систему методов и приемов обучения конкретному предмету. В некоторых педагогических источниках методологические основы подразделяют на общие (охватывающие философские основы исследования – принцип гуманизации образования, принцип ценности личности, взаимосвязи явлений и др.) и конкретные или частные (общие принципы трансформируются в конкретную область) [5, 34]. [] Анализ авторефератов диссертаций свидетельствует о том, что происходит смешение основных методологических понятий: модель образования отождествляется с подходом к обучению, принципы обучения